

Marosán Gyulától a kortárs művészetig

– beszélgetés Béla Györggyel, az Artchivum létrehozójával –

2007-ben immáron a harmadik Marosán Gyula-kiállítás nyílt meg a Béla György által létrehozott és vezetett Artchivum művészeti gyűjtemény, dokumentációs központ és adatbázis szervezésében. A sorozat 2004 nyarán az Aulich Art Galériában indult, amely *Marosán Gyula és az Európai Iskola* címmel Sümegi György rendezésében mutatta be az egy évvel korábban, Kanadában elhunyt alkotó munkásságát. Másodikként 2006-ban a szentendrei MűvészetMalomban Marosán festményeiből (kurátor: Muladi Brigitta), és ezzel párhuzamosan Budapesten a Képzőművészeti Egyetem Parthenon-fríz termében a *Mikrokozmosz* című szobor-sorozatából, valamint a Kassák Lajosnak ajánlott, 1979–1980-ban készült, száz-tizenegy lapos grafikai sorozatából nyílt tárlat. Harmadszor 2007-ben Szolnokon, az Aba-Novák Kulturális Központban a névadó két világháború közötti mestert és tanítványait – elsőként Marosánt – felidéző sorozatban volt látható válogatás Béla és az Artchivum Marosán-gyűjteményéből. E tárlatot Uhl Gabriella rendezte, és Kovács Kristóf, Aba-Novák unokája nyitotta meg. A kiállítások kapcsán beszélgettünk Béla Györggyel, aki amerikai emigrációból hazatérve kezdte el gyűjteni Marosán Gyula munkáit.

Beszélgetésünk másik apropóját a tulajdonos kortárs kollekciójából szintén 2007-ben nyílt kiállítás adta. A Godot Galéria kortárs gyűjteményeket bemutató sorozatának tizedik kiállítása Béla képeiből válogatott. Számos művel volt jelen El Kazovszkij és Záborszky Gábor, ikonosztáz elrendezés mutatta be Váli Dezső festését. Gazdag kollekció Bartl József anyaga

Lapzártakor értesültünk róla, hogy Béla György Summa Artium Díjat kapott az ArtChivum Adatbázis létrehozásáért. Gratulálunk.

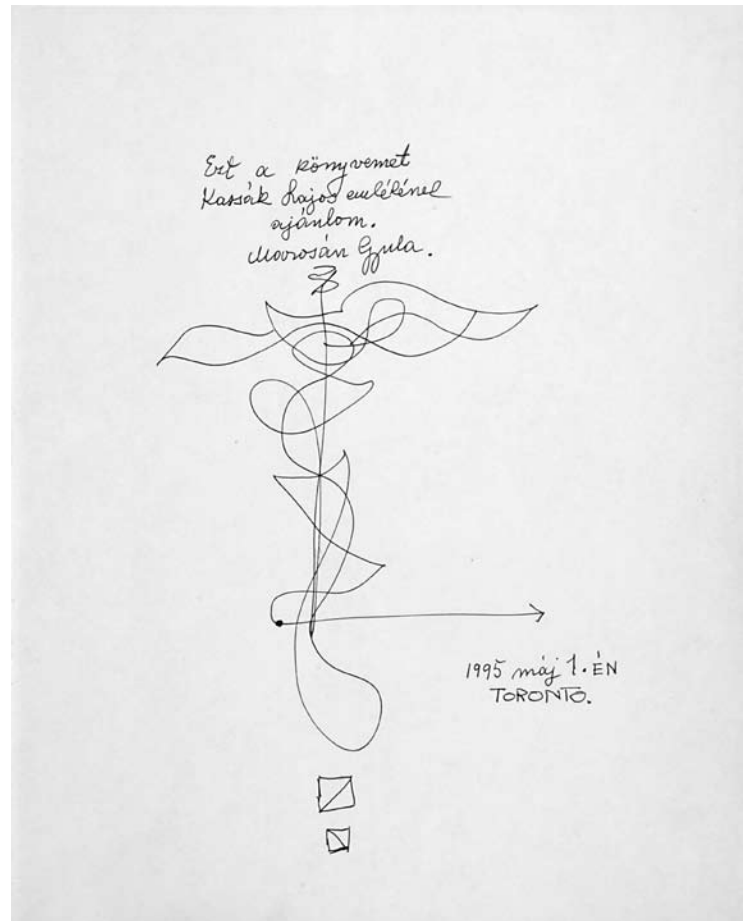
is, akiről Béla a *Spectrum könyvek* sorozat első köteteként 2000-ben kiadványt jelentetett meg. A különböző alkotói csoportokat, irányzatokat felölelő gyűjtemény, amelyben jelentős szerepet kapnak a fiatalok is (Ottó László, Soós Nóra), további központi művésze Szikora Tamás. Legújabbán Béla felkarolta a nyolcvanéves Kornis György művészetét is, akinek festményeiből az Artchivum 2007-ben az Aulich Art Galériában és az Ernst Múzeumban rendezett kiállítást.

*

– Mikor kezdte el szisztematikusan foglalkozni Marosán művészetével?

– 2001 júniusában Budapesten a Magyarok Házában *Kanadai magyarok művészete* címmel nyílt kiállítás, amelyre ismerőseim hívtak el. Alacsony volt a színvonal, és megdöbbentett egy onnan jó ér-

Rajzok Marosán Gyula 1979–1980-ban készült grafikai mappájából, mely „könyvet” 1995-ben Kassák Lajos emlékének ajánlotta

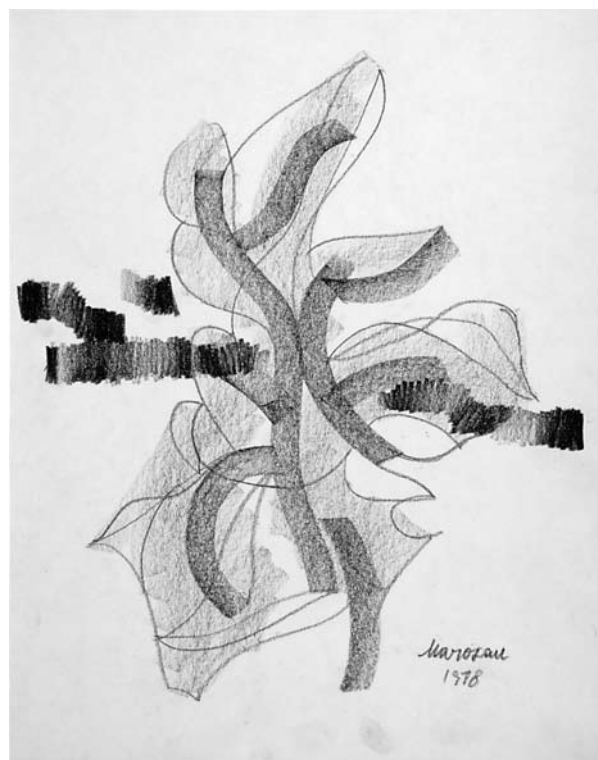


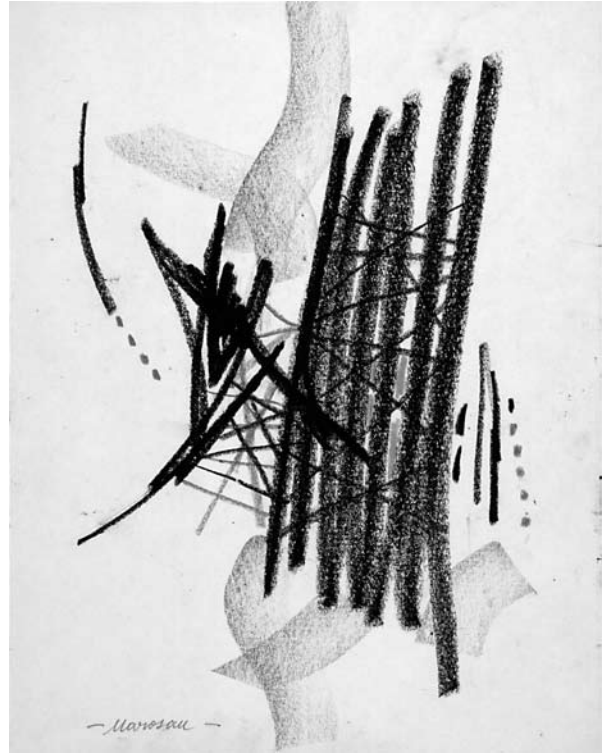


telemben kirívó, fantasztikus korai Marosán-alkotás. Ez indította el nálam a lavinát. Ekkor vettem fel a kapcsolatot Marosánnal, és a műveinek, dokumentumainak felkutatása egy idő után szenvedélyemmé vált. Mivel közben Marosán 2003-ban elhunyt, sajnos személyesen nem találkoztam vele. Sokszor beszélünk telefonon, levelezünk, de a személyes találkozás a mester hirtelen halála miatt elmaradt. Tervünk volt a nagyszabású kiállítására, monográfiájának kiadására a művészt „hazarepíteni”. Előtte Kanadába mentem volna mindent előkészíteni, de a sors áthúzta ezt a szándékot. Mindenesetre a kiállítás megrendezését még a művésszel együtt határoztuk el, és vele egyeztetve körvonalazódott a tárlat anyaga, ahogy a Kanadából érkező képek meggyőztek arról, hogy itt egy újrafelfedezésre váró életmű lappang. A nagy monográfia nem készült el a 2006-os szentendrei kiállításra, de a munka folyamatban van. Hadd tegyem hozzá, hogy 2006-ban nemcsak Szentendrén és a Képzőművészeti Egyetemen, hanem egy harmadik helyszínen is bemutattunk Marosán-műveket. A két nagy kiállítással egy időben a Bakáts Téri Ének-zenei Általános Iskolában, a *Művészet kortalanul* című kiállítás-sorozat első eseményeként voltak láthatók a festő alkotásai. A sorozat második tárlatára 2007 januárjában került sor, amikor kortárs művészek alkotásait állítottuk ki *Színek + formák + tárgyak + variációk* címmel. Külön öröm számomra, ahogy a kis nebulók megvitatják a „művek értékeit”.

– *Milyen műveit szerezted meg Marosánnak?*

– Szisztematikusan, a pincét, garázst is átkutatva, a padlást lesöpörve egyenként lefotózták a Marosán házában és raktárában lévő alkotásokat, amelyeket folyamatosan kaptam meg, majd válogattam közülük. Torontóban becsomagolták, repülőre rakták, itt kicsomagoltuk, és sokak megrökönyödésére napról napra, hónapról hónapra gyűlt a kollekció. Teljesen vegyesen jött az anyag, ami a kort és technikát illeti. Valójában ezt nem bántam, mert nem is kívántam szelektálni Marosán korszakai között. Elismerem, hogy megszállott bolond vagyok, de soha sem tudtam valamit leszűkítve értékelni. Egykori zenészként, manapság zenekedvelőként sem jutott eszembe, hogy döntsek: Mozart vagy Beethoven, illetve korai szimfónia vagy késői mestermű legyen a kedvenc. Számomra ez képzelenség a zenében s a képzőművészetben is. Marosán életművének egészéért kezdtem el rajongani, nem egyes korszakait akartam kimazsolázni. A korszakolás kérdését csak érzelmi, hangulati, pszichés állapotomnak megfelelően tudom az adott pillanatban feltenni. Ha jó a hangulatom, akkor jobban tetszik egyik festménye, míg máskor egy merengőbb képre vagyok fogékony. Ugyanakkor tény, hogy később már csak az 1935 és a hatvanas évek között készült alkotásait vásároltam meg más tulajdonosoktól. Későbbi korszakaiból elegendő alkotás áll rendelkezésemre.





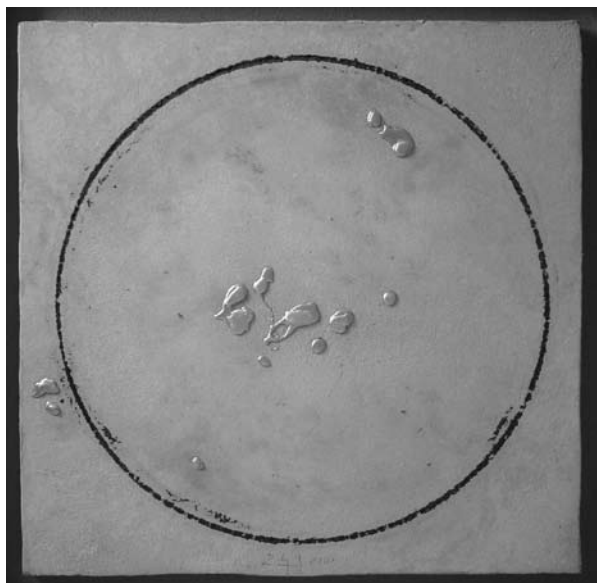
– *Milyen volt Marosán kanadai, amerikai ismertsége?*

– Marosán, azt hiszem, boldog művészemberként élhette le életét. Magyarországról való 1956-os távozása után rövid ideig Ausztriában élt, ahol alkotásai azonnal kiállításra jutottak. Utána Hollandia, majd 1957-ben Toronto, Kanada következett. Mivel magam is hosszan éltem Észak-Amerikában, s ismerem számos ember élete alakulását Magyarország elhagyása után, ki merem jelenteni, hogy Marosán sikeres ember volt. Életfilozófiájának megfelelően élhette le életét. Erről, ha jól emlékszem, Pataki Gábor írt először a *Műértő*-ben, a 2006-os szentendrei kiállítással kapcsolatban megjelent cikkben. Ideje volt, hogy ez elhangozzon. Marosán nem alkudott meg soha semmivel, senkivel. Keményen elhatározta, hogy mesterségbeli tudásából fog megélni, és azt is tette. Szinte valamennyi művész, de általában szinte minden magyar, aki külföldre távozott, hacsak nem volt előre „beépített” helye a választott új társadalomban, például a rokonai, barátai vagy más szerencse révén, akkor mind „alul” kezdtek. Én is kőműves segédmunkásként kezdtem Amerikában – amire nagyon büszke vagyok –, majd a szerencse rám mosolygott, és úgy lettem szobafestő segédmunkás. A festékes vödöröket könnyebb volt cipelni, mint tűző napon a betonblokkokat. Más kérdés, hogy Amerika nyitott ország, s ezért lehetőségem nyílt felsőfokú tanulmányokat

végezni, majd informatikusként, nagyvállalati vezetőként igazán nem panaszkodhattam a karrieremre. De Marosán soha nem cipelt téglát, soha nem mosogatott, soha nem végzett más tevékenységet, mint amihez értett. Nem volt rákényszerülve, és a fogadalmát önmagának – miszerint nem fog más tevékenységet folytatni, soha nem fog másból, mint mesterségbeli tudásából megélni – élete végéig szigorúan megtartotta.

– *Hogyan volt erre módja?*

– Ez már Ausztriában kezdődött. 1956 novemberében Bécsbe disszidált, és még azon év decemberében bemutatták a barna csomagolópapírra olajjal festett, nyolc darabból álló absztrakt sorozatát a Wiener Secession galériájában. Kanadába megérkezve, pár év múlva már Toronto jó helynek számító polgári kertvárosi részében vásárolhatott magának házat. Kanada legismertebb, legtekintélyesebb műkereskedői kezdték alkotásait „forgalmazni”, Marosánt „futtatni”. És itt volt a baj. Marosánt nem lehetett „futtatni”. Igazi „4 világtájás” művész volt, az egykori budapesti Galéria a 4 világtájához csapatának tagja, aki hol többől, hol kevesebből élte életét, de mindig szabadon. Ezt a szabadságvágyát sem a hírnév utáni természetes áhítat, sem a műkereskedők kecsegtető anyagi ajánlatai – melyek egy magyar disszidens művész számára, közvetlen Kanadába érkezése után hihetetlen összegeknek tűnhettek – sem tudták betörni. Nem volt hajlandó az akkori kanadai-amerikai



Záborszky Gábor, *Space Night II.*, 2001

divatízlésnek megfelelő „sorozatgyártásba” belemenni, így a kezdeti sikerek után a műkereskedők, látván a „zabolátlan szellemet”, szabadjára engedték, már nem kívántak sztárt építeni belőle, nem kívánták a nevét „megcsinálni”. Mindezek ellenére Marosán Kanadában és Európában számos önálló és csoportos kiállításon mutatkozott be, művészetével tárlatokon többször képviselte „hivatalosan” Kanadát. Alkotásai több nagy

Szikora Tamás, *Negatív doboz I.*, 2001



kanadai gyűjteményben szerepelnek. Van olyan privát kollekción, amely több mint száz alkotást vásárolt a művésztől, s a tulajdonos a gyűjtemény saját kurátorait bízta meg a válogatással. Jelentős dolog ez, mivel a magángyűjtemény java részét a XX. század legismertebb képzőművészeinek festményei, szobrai alkotják. A kilencvenes évek elejétől már Magyarországról is többen utaztak ki Torontóba kimondottan Marosán alkotásokat (sokszor nem kis mennyiségben) vásárolni. Ennek ellenére életének még mindig vannak feltáratlan részei, de a 2006-os kiállításra kiadott Marosán-katalógusban – ami sajnos az idő hiánya miatt a tervezett monográfiához képest elég szerényre sikeredett – Muladi Brigitta írása jól körüljárja Marosán életútját.

– *Visszatekintve hogyan látta Marosán a saját művészi életpályáját?*

– Sikeresnek és boldognak. A dokumentumok szerint 1956 utáni élete kiegyensúlyozott és sikeres volt. A levelezése, iratai, fotói s minden, ami számára fontos dokumentum volt, az Artchivumhoz került: Marosán csomagoltatta be öt dobozba a „majdani hagyatékát”, és juttatta el az Artchivumnak. Levelezéseiből az állításaim alátámaszthatók. Marosán nem kívánta magát elhelyezni a nagy táblán, nem kívánt sem a műkereskedőknek, sem a művészettörténészeknek megfelelni. Mindenben művészetet keresett, látott. Számára egy faháncsból készült narancsos kosár vagy az új televízióját védő hungarocell mind-mind újabb műtárgyakhoz ihletet adó ötlet volt. Az alkotás volt az élete. Ahogy többször is mondta, „az élet játék, amit csak élvezni szabad”. Tudta, hogy mit adott fel, de azt is tudta, hogy miért. Magyarországról távozott, mert nem játszhatott, nem „dolgozhatott” szabadon, majd letelepedett Kanadában, új, „szabad” hazát választott, ahol azt érezte Magyarországgal szemben – ahol azt mondták meg neki, hogy mit *nem szabad* –, hogy ott, Torontóban azt mondják meg neki, hogy ezt vagy azt *muszáj*. Azt hiszem, a kapitalizmus ridegségének ez a felismerése ma Magyarországon általános és mély problémává kezd válni. Megfelelni akar mindenki – de kinek, minek? A Marosánnal való beszélgetésekből kiderült, hogy nem hitt az elvárásokban, szerinte a megfelelés a művészi, a kísérletező szellem szabadságát köti gúzsba – cserébe valamiért (például az anyagi sikerért), aminek értéke legtöbbször csak egy emberélet hosszúságában mérhető.

– *Milyen tanulságai vannak számodra a 2006-ban megvalósult kiállításnak?*

– Érdekes volt ismét megmutatni másoknak is, hogy ki volt valójában Marosán Gyula, és miként „látta”, illetve akarta velünk „láttatni” a világot. Nagyon sokan látogatták a kiállítást, sok embert győzött meg,



El Kazovszkij, Szirén piros felhővel

hogy érdemes kitekinteni a „nagyvilágba”, érdemes a savanyú dogmáktól megszabadulni, saját véleményét kialakítani. A kiállítás koncepcióját és rendezését jól találta ki Muladi Brigitta. Sokat segített Marosán hazai, szélesebb körű megismertetésében az a kiállítás-sorozat is, mely először mutatott be a szobraiból egy teljes sorozatot Magyarországon. A végső tanulság egyszerű: érdemes újralfedező utakra indulni, jó érzés elősegíteni, megvalósítani ilyen kiállítások létrejöttét. Ennek megfelelően a 2007. tavaszi szolnoki kiállítás koncepciója is az lett, hogy lehetőség szerint teljes képet adjunk Marosán művészetéről, életfelfogásáról, „az élet mint játék”-ról.

– 2007 elején a kortárs magángyűjteményed egy szelete is szerepelt kiállításon. E jelenkori anyagod ma már az Artchivum gyűjteménye. Több mint száz hazai kortárs művész alkotásait találjuk meg benne – a Godot Galériában természetesen csak egy kisebb válogatás került a falakra. Váli Dezső, Bartl József, Szikora Tamás, Záborszky Gábor, Ottó László, El Kazovszkij, Haraszty István,

Kalmár János és még legalább harminc művész jelentős súllyal szerepel az anyagban, de Kárpáti Tamás, Fehér László, Wahorn András, ef Zámbo István és mások alkotásai is szép számmal vannak jelen. Hogyan látod a jelenkori magyar művészetet?

– Szerencsés embernek tartom magam, régóta élvezem a függetlenség lehetőségeit – már amennyire egy ember független lehet –, de nem szeretnék óhatatlanul is szubjektív ítéletekbe bocsátkozni. Ahhoz, hogy egy kortárs alkotás bekerüljön a gyűjteményembe – egy-két kivétellel –, valamennyi mű alkotóját személyesen is megismerem. Természetesen számtalan olyan, engem megragadó művet is említhetnék, amelyeknek (egyelőre) nem ismerem a készítőjét. Fontos számomra, hogy az alkotásokat be tudjam helyezni a nemzetközi összefüggésrendszerbe. Elképzelhetőnek tartom azt is, hogy a magyar kortárs művészek érdemben megjelenjenek a nemzetközi porondon, és ott sikereket érjenek el. Hiszem, hogy előbb-utóbb lesznek nemzetközileg is ismert, elismert kortárs művészeink. Ma ugyanakkor ettől még elég messze állunk. A válság jelei szinte kézzelfoghatóan érzékelhetőek a hazai képzőművész társadalomban, de a műkereskedők világa sem találta meg az utat a magyar alkotások számára a nemzetközi piacon. Külföldi vásárokról ki-települő galériásaink több nyilatkozatában olvastam, miszerint hazai művészeink külföldi piacokon való bevezethetőségének eddigi sikertelenségéért egyedül az állami szervek által biztosított pénzforrások

Bartl József, Kitekintés a zöldbe, 1980





Balogh László, *Játékos formák II.*, 1990

elégtelensége a felelős. Ezzel szemben remélem, hogy mi is rájövünk, hogy azon a „nagy piacon” nem a bedobott pénz mennyisége, hanem a stratégia – vagyis egyelőre inkább annak hiánya – és a műalkotások milyensége határozza meg a sikert, illetve a hiánya mai sikertelenségeinket.

– *Milyennek látod a megélenkülő hazai műgyűjtést?*

– Úgy gondolom, hogy Magyarországon és a régióban a mű-

Váli Dezső, *Régi zsidó temető (kezdetben)*, 1985



gyűjtésben rejlő gazdasági lehetőségek még közel sem aknázódtak ki. Az ingatlanpiacon korábban nem tapasztalt árcsökkenés menekíti a pénzt új, nagy haszonnal kecsegtető területek felé. A kilencvenes évek eleje óta a legdinamikusabban fejlődő új befektetési terület a műtárgybefektetés. De ahhoz, hogy ez így maradjon, a műkereskedelemben részt vevő valamennyi partnernek – beleértve a törvényhozókat, a törvényi ellenőrzést végrehajtókat, a szakértői gárda szereplőit (akik a jövőben remélhetőleg már törvényileg újrászabályozott módon kizárólag mindenre kiterjedő felelősségbiztosítással dolgozhatnak) és a két fő csoportot, a galériákat és a művészeket – a működésük szemléletében, egymáshoz való viszonyukban gyökeres változást kell eszközölniük. Fel kell ismernünk, hogy a művész és az alkotásait forgalmazó galériatulajdonos egyenlő, nem lehetnek alá- vagy fölérendelt szerepek. Tudomásul kell vennünk azt is, hogy a XX. század második felétől nincs egyetlen kortárs művész sem, aki ne a média közreműködésével jutott volna hírnévhez a nemzetközi piacon; de azt is tudnunk kell, hogy a művész nevét nem a média építi fel, hanem galériása. A művészt egy kizárólagossági, kölcsönösen előnyös szerződésre épülő kapcsolatban a galériás stratégiája „csinálja meg”. Ebben a folyamatban mindkét fél tehetségére egyenlően szükség van. Ez az alkotók és a galériások szemléletváltását is igényli. A képzőművészek viszonylag szűk, zárt világában ma sokan a külsőségekben, az „extremitásban” megnyilvánuló megoldásokat keresik. Hányszor hallom művészeinktől, hogy négyzetméterben ilyen nagy és olyan nagy képet kell most festeni! Hányszor találkozunk a művészet „valamennyi értelmét” elhagyó, gyenge humoristák gondolatvilágát kölcsönző, csupán látszólag polgárpukkasztó, valójában semmitmondó tákolmányokkal! Az extremitás – mint öncélú kifejezési eszköz – csak a bulvársajtóban való megjelenésben segít. Bár az előbb magam is elismerem, hogy ma elengedhetetlen a média-professionalizmus a művész „megcsinálásában” – és ennek sokszor eszköze az extremitás igénybevétele –, de nem kerülhető el az alkotás megjelenése sem.

Ébli Gábor